

З біжучого життя.

Вез правів.

Більше місяця вже в Державній Думі обмірковується законопроект про народню освіту. Для нас, українців, що найбільш цікавого в тім законопроекті—то право навчання в школі рідною мовою. Таке право законопроект давав де-кому з инородців, тільки не українцям, і ми ждали, як на те обмеження українського люду подивиться Дума. І от тепер ми бачимо, що подивилася вона більш ніж недбало. Правду кажучи, од третьої Думи з її реакційною більшістю ми й не ждали нічого доброго для українського народу, але не сподівалися і такого байдужого і, можна сказати, зневажливого відношення до українців думської опозиції. Більш двох тижнів говорилося в Думі про початкову школу, згадувалося і про поляків, і про татар, навіть про калмиків, а про українців ні словечка, так начеб то їх на світі немає, начеб-то про них ніхто ніколи й не чув. Довго ждали українці, поки таки озвався д. Лучицький, що й в українців є своя мова, що й для них тяжко вчитися чужою мовою. Та пролунало це „гласом вопіючого в пустині“, навіть суперечок не викликало, бо думській більшості здавалось це такою вже незвичайною річчу, що про це нема чого й розводитися довго. Праві депутати Державної Думи, що дивляться на справу народньої освіти, як на справу політичну, взагалі не хотіли й слухать ні про яку иншу мову в школах, як тільки про російську, та несподівано для них сам міністр народньої освіти висловився за те, що навчання дітей рідною мовою можна дозволить перші два роки вчиття в школі. Тепер правим та октябристам оставалося тільки звести на нівець і те, що намічалось в законопроекті про навчання рідною мовою. І вони цього досягли. Перш за все октябристи домоглися, щоб в законопроекті було ясно визначено, яким саме народам дається право навчання на протязі двох ро-

ків рідною мовою. А визначаючи цих народів, вони рішуче повстали проти того, щоб таким правом користувався український та білоруський народ.

Повстали і свого досягли: при голосуванні більшістю якихсь шести десятків голосів українців позбавлено і тих невеличких правів у справі шкільній, що дано тепер мало не всім инородцям Російської Держави. У своєму засліпленні проти українців праві та октябристи забилися в такий куток, що й самі не знають, як з нього вибитися і доходять просто таки до якогось безглуздя. Єпископ Євлогій, боячись, що після ухвали шкільного законопроекту почнуть учити по польському тих холмських українців, що належать до католицької віри,—вніс надзвичайно характерну поправку: „холмські українці-католики мають вчитися закону Божого на „родномъ русскомъ языкѣ“. Навіть там, де явно загрожує українцям полонізація, де єдиний рятунок був-би в тому, щоб українців учити по українському, єпископ Євлогій, засліплений „соображеннями политическаго характера“ не набрався смілости взяти в свою оборону „пасомих“ ним холмщаків і свідомо віддав їх на полонізацію, бо абсурдність його поправки дуже вже очевидна; він хапався за соломинку і не хотів бачити, що в цій справі можна легко стати на міцну позицію, треба тільки раз назавше одкинути думку про безпідставний „сепаратизм“, перестати боятися всяких „жупелів“, утворених недомислієм переляканих російських „патріотів“. І очевидно доведеться нам пробувати без правів до того часу, поки в Думі сидітимуть не страхополохи, що сухого куща боятися, а люди, що подивляться на справу народньої освіти так, як того сама справа вимагає, і як то може бути корисним для народу. А як воно може бути корисним—на це маємо певні факти з шкільного життя українців у Галичині. Не зважаючи на великі утиски поляків, там все-ж таки наука в початкових школах провадиться українською мовою, вчать українською мовою і в кількох гімназіях, а до того ще у львівському університеті читаються де які лекції українською мовою. Та вже не далеко той час, коли у Львові буде зложено цілком український університет. І от три мільйони українців у Галичині мають і тепер школи початкові, середні й почасті вищу з українською викладовою мовою, а тридцять мільйонів українців російських на таку благодать не мають права, бо великі патріоти, російські філологи, доказують, що „українскій языкъ не языкъ, а нарѣчіе, одинъ изъ говоронъ русскаго языка“. Ці „наукові“ тверження російських філологів дуже добре характеризує в „Одесскихъ Новостяхъ“ д. В.

Жаботинський. Він говорить, що „така філологічна справка є „простая болтовня“: еспанська і італійська, норвежська й датська, німецька й голандська мови ще ближчі одна до одної, ніж російська та українська, а все-ж таки це є окремі мови з окремими культурами, через те, що самостійність мови визначається не філологами, а народнім розумінням“.

Приємно бачити хоч те, що російські поступовці все більш цікавляться українською справою і своїми голосами в російській пресі потроху розвіюють той туман, що напустили в цій справі російські націоналісти. Розвіється той туман, зміцніє голос українців і гучно залунає в оборону своїх правів на рідну школу. Обійшли нас тепер, але ми не тратимо надії, бо добре знаємо, що чим більше буде ширитися поміж нашим громадянством національний рух, тим швидче здобудемо ми право на національне життя.

Я. Гетьманчук.

З життя.

Чи ви пам'ятаєте, шановний читачу, чудові ілюстрації „Виборного Макогоненка“ на тему—„руській языкъ гораздо понятнѣе простолюдину-малороссу, чѣмъ такъ называемое „украинское нарѣчіе“? Пам'ятаєте тих суддів та свідків, що ніяк не могли порозумітись на суді через занадто вже велику „понятність“ мов? Та хто їх не пам'ятає, коли вони такі дотепні, такі живі, немов з життя вихоплені? А вчителі, певне, ніколи не забудуть того вчителя-великороса, що страшенно обурився, коли дід-сторож поскаржився, що учні „накурили таки здорово“ й „мишу придавили лавою“, а потім лаявся, що від не тямить „отличить ученика (Миши) отъ мыши“. Страшенно безглузда публіка, додамо й ми. Де-ж пак,—миша й хлопець,—що схожого!..

„Сочиненіє“, скажуть скептики.

То пригадаймо факти, записані небіжчиком Б. Грінченком, пригадаймо ту вчительку-великоросіянку, що говорила про українських дітей: „Страшенно безглузді, не тямлять одріжнити рожі од „рожи“, калитки од „калитки“, або того інспектора народніх шкіл, що на іспиті зостався дуже незадоволений „неразвитістю“ українських дітей, бо одно з них оповідало, що коли хто в'їзжає в село, то насамперед кидаються в вічі собаки, а не дзвіниця, а бачити можна на дзвіниці не „куполь“, а баню. Трохи грець не вхопив сердешного педагога, коли він почув отаку ересь. Ще б пак! на дзвіниці—„баня“...